

Na ceste do Európskej únie. Sprievodkyňa nielen pre ženy

Heinrich Böll Stiftung, Aspekt, Efka, Gender Studies, PSF centrum Kobieta, Dunajská Streda, 2002, 125 s.

Slovensko je dnes na ceste do Európskej únie (EÚ). Ako kandidátska krajina má povinnosť v rámci prístupových procesov prispôbiť svoju legislatívu a spoločenské pomery podmienkam stanoveným EÚ. Jednou z dôležitých úloh, ktorej by sa v rámci prístupových procesov mala venovať pozornosť, je politika rovnosti príležitostí žien a mužov (PRP). Táto problematika tvorí významnú časť politiky EÚ. Na Slovensku sa PRP stala súčasťou národnej politickej agendy až od druhej polovice 90. rokov. V súčasnosti sa jej nevenuje dostatočná pozornosť. Chýbajú dostupné informácie, ktoré by širokú verejnosť oboznámili s tým, čo je to PRP, aký to má spoločenský význam a dôsledky pre životy ľudí. Pre tento účel vznikla publikácia *Na ceste do Európskej únie*, ktorá má, ako knižná sprievodkyňa pomôcť čitateľom zorientovať sa v danej problematike a poskytnúť základné informácie o PRP.

Inšpiráciou a hlavným zdrojom informácií pre vznik sprievodkyne bola publikácia *The Young Women's Guide for Equality in Europe*, ktorú vydala Európska ženská lobby. (Mimovládna organizácia pôsobiaca pri EÚ) Sprievodkyňa vyšla v troch jazykoch: v slovenčine, češtine a poľštine. Jednotlivé jazykové podoby sprievodkyne sa od seba líšia národným komentárom, ktorý obsahuje údaje o postavení žien v danej spoločnosti. Hlavným účelom publikácie je poskytnúť prehľad o tom, čo sa už v Európe a v konkrétnej krajine v oblasti rovnosti príležitostí žien a mužov dosiahlo a čo ešte treba urobiť.

Publikácia je výsledkom spolupráce zastúpenia Nadácie Heinricha Bölla vo Varšave a štyroch ženských mimovládnych organizácií (MVO) pôsobiacich na Slovensku, v Českej republike a v Poľsku v rámci regionálneho programu nadácie Heinricha Bölla pre ženy v strednej Európe. Tieto feministické organizácie: Aspekt (Bratislava), eFka (Krakov), Gender Studies, o.p.s. (Praha) a PSF Centrum Kobieta Fundacja Feministyczna (Varšava) začali svoje pôsobenie v 80. alebo až začiatkom 90. rokov s cieľom podporovať rozvoj ženskej kultúry a bojovať za zlepšenie spoločenskej situácie žien. Informujú a vzdelávajú verejnosť v otázkach ženských práv, postavenia žien v spoločnosti a ženského pohľadu na svet.

Sprievodkyňa plní súčasne viacero úloh. V prvom rade zrozumiteľným jazykom informuje čitateľov o znevýhodňovaní žien v EÚ a na Slovensku. Použitím rodovej analýzy odhaľuje pretrvávajúce nerovnosti medzi ženami a mužmi v najrozličnejších spoločenských oblastiach v európskych krajinách. Jasne pomenúva prejavy diskriminácie žien a prekážky stojace v ceste k ich odstráneniu. Na základe komparatívnych analýz legislatívnych opatrení EÚ a zákonov platných na Slovensku odкрýva slabé miesta a nedostatky v európskej i národnej legislatíve. Poukazuje na opatrenia, ktoré boli pre zabezpečenie rovnoprávnosti prijaté, ale nepovažuje ich za dostatočné. A čo treba predovšetkým oceniť, ponúka návrhy ako nastoliť skutočnú rovnoprávnosť medzi ženami a mužmi na Slovensku. Po obsahovej stránke má publikácia široký záber. Umožňuje nám nahliadnuť do rôznych oblastí, kde ženy a muži nemajú rovnaké práva. Rámcovo ide o deľbu práce medzi ženami a mužmi, participáciu žien v rozhodovacích procesoch a na trhu práce, násilie páchané na ženách, reprodukčné práva žien, situáciu lesbických žien a uplatňovanie rodového hľadiska. (Niektoré témy a texty k týmto témam boli prevzaté z publikácie vydanej Európskou ženskou lobby.) Autorkami príspevkov na dané témy sú členky spomínaných ženských MVO.

Prvé tri kapitoly sú venované témam, o ktorých sa v súvislosti s PRP najčastejšie diskutuje; deľba práce medzi ženami a mužmi a „dvojité bremeno“ zamestnaných žien; postavenie žien na trhu práce a participácia žien v rozhodovacích procesoch. Každá z kapitol obsahuje štatistické údaje z medzinárodných a domácich zdrojov, ktoré sú dôkazom znevýhodňovania európskych žien vo všetkých troch oblastiach. Napriek tomu, že ženy vo veľkej miere vstupujú na trh práce, pôsobia v oblasti politiky a podieľajú sa na rozhodovaní v spoločnosti, naďalej platí, že podstatná časť domácich prác, starostlivosť o deti alebo iných členov rodiny zostáva na ženách, podiel žien na rozhodovacích procesoch vo verejnom živote je neustále nízky a ženy sú segregované vo feminizovaných, menej prestížnych odvetviach, na nižších zamestnaneckých pozíciách. Nie sú rovnako odmeňované ako ich kolegovia a sú vystavené sexuálnemu obťažovaniu na pracovisku. Vinu za tento stav autorky nepripisujú ženám a ich neochote presadiť sa, bojovať o svoje práva, ale obmedzujúcim spoločenským podmienkam, zákonodarcom, slabej legislatíve, nedostatočným sociálnym službám, diskriminačným praktikám politických, zamestnaneckých a iných výberových mechanizmov, absenciou pružných kontrolných orgánov a tiež všeobecnému nezáujmu verejnosti o podporu žien.

Autorky prichádzajú s množstvom návrhov, ktoré by nepriaznivú situáciu v analyzovaných oblastiach mohli zmeniť: napr. odbúranie rodových stereotypov o výhradnej role ženy v súkromnej sfére, prepracovanie národnej legislatívy v súlade s požiadavkami EÚ a jej dôsledné dodržiavanie, dočasné zavedenie kvót. Tieto návrhy a aj tie ďalšie majú svoje opodstatnenie a s veľkou pravdepodobnosťou by viedli k vytýčenému cieľu. Vyžadovali by si však veľké úsilie, finančnú podporu a zapojenie čo najširšej spoločnosti. Otázne je, či bude na strane štátu a verejnosti ochota realizovať ich. A túto otázku si autorky nekladú.

Ďalšia kapitola patrí otázkam násilia páchaného na ženách, prostitúcii a obchodu so ženami. Tieto témy boli na Slovensku dlho tabuizované, súčasťou verejnej agendy sa stali až v polovici 90. rokov a to pod tlakom medzinárodných organizácií (OSN, EÚ) a ženských MVO. Autorky národného komentára na jednej strane kritizujú neochotu štátu venovať týmto otázkam systematickú pozornosť, budovať a finančne podporovať inštitucionálne siete za účelom odstránenia násilia páchaného na ženách. A na druhej strane vyzdvihujú pôsobenie MVO pri pomoci obetiam násilia.

Sprievodkyňa poskytuje priestor i takým kontroverzným témam, ktoré sa v slovenskej spoločnosti často nestretávajú so súhlasnými postojmi. Znevýhodňovanie mužov a žien na základe ich sexuálnej orientácie ako jednej z foriem diskriminácie patrí tiež do rámca PRP. V prípade lesbických žien ide o dvojnásobnú diskrimináciu. Táto problematika podobne ako aj tie predchádzajúce je tu rozobraná len v základných bodoch. Autorky sa nevenujú hlbšej spoločensko-historickej analýze. Je zrejmé, že takto koncipovaná publikácia na komplexnú analýzu predstavených problémov neaspiruje.

V šiestej kapitole sa otvára téma reprodukčných práv žien. Autorky vyjadrujú svoju nespokojnosť so stavom štátnej legislatívy a šírenia osvedy v oblasti reprodukčného správania. Zaujímajú jednoznačne odmietavý postoj voči reštriktívnemu zasahovaniu štátu do otázok reprodukčného správania žien a ostro kritizujú konzervatívne snahy príslušníkov KDH, ktorí podľa nich stoja v ceste liberalizácii národnej legislatívy v oblasti reprodukčných práv žien. Nastoľujú potrebu kvalifikovanej sexuálnej výchovy na školách, poskytovanie objektívnych informácií o antikoncepčných prostriedkoch a zabezpečenie ich úplnej dostupnosti.

Dve záverečné kapitoly majú prevažne informačný charakter. Obsahujú opis základných legislatívnych opatrení EÚ, charakteristiky hlavných európskych inštitúcií, mechanizmov a programov na podporu PRP. Nájde tu aj niektoré dôležité adresy a e-mailové kontakty na organizácie poskytujúce granty z fondov EÚ a adresy informačných centier z celého Slovenska. Pre správne pochopenie kľúčových pojmov použitých v sprievodkyni je na záver zaradený krátky slovníček.

Publikácia *Na ceste do Európskej únie* je prínosom pre odbornú, ale i laickú verejnosť. Prináša základné informácie o rovnosti žien a mužov v Európe a na Slovensku. Obsahuje otvorenú kritiku status quo slovenskej spoločnosti. Je dôkazom toho, že verejnosť, ani politická elita stále nevníma rovnoprávnosť žien a mužov ako cieľ, ale len ako prostriedok na dosiahnutie vyššieho cieľa, vstupu do EÚ. Sprievodkyňa nielen pre ženy upozorňuje všetkých čitateľov a čitateľky na naliehavosť situácie a priam vyzýva k boju o skutočnú rovnoprávnosť medzi mužmi a ženami.

Nad'a Auerswaldová